

**ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ АШИГТ МАЛТМАЛЫН ХАЙГУУЛЫН БОЛОН
АШИГЛАЛТЫН ТУСГАЙ ЗӨВШӨӨРӨЛ ОЛГОХОД ХОРИГЛОХ,
ХЯЗГААРЛАХ НӨХЦӨЛҮҮД**

Г.Билгээ, Ч.Онончимэг, Д.Халиун

ОРШИЛ

Судалгааны зорилго

Захиалагчийн ирүүлсэн хүсэлтийн дагуу АНУ, ОХУ, БНХАУ, Канад, Австрали улсын ашигт малтмалын хууль тогтоомжийг судалсны үндсэн дээр дараах байдлаар тодруулан авч үзэхийг зорьсон болно.

- Дээр дурдсан орнуудын хувьд ашигт малтмалын хайгуулын болон ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл олгоход хориглох нөхцөлүүд;
- Мөн ашигт малтмалын хайгуулын болон ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл олгоход хязгаарлах нөхцөлүүд;

Судалгааны ерөнхий дүгнэлт:

Газрын тос болон эрдэс баялгийн арвин их нөөц илэрсэн улс орнуудад байгалиас заяасан энэхүү ашигт малтмал нь тухайн улс үндэстний хувьд урт хугацааны туршид стратегийн өндөр ач холбогдолтой байдаг билээ.

Судалгаанаас үзэхэд газрын тос, байгалийн хийн хайгуул, олборлолт явагдах үйл ажиллагаатай уялдаж тухайн орон нутгийн хийгээд бүс нутгийн нийт хэмжээнд байгаль орчин, нийгмийн бусад асуудлаар оршин суугчид, нийгэм-олон нийтэд үзүүлж болзошгүй сөрөг дагавар ба нөлөөллүүдийн урьдчилан тооцсон байдаг. Энэ асуудал ялангуяа засаг захиргаа-нутаг дэвсгэрийн бүтэц тогтолцоо нь холбооны улсын байдлаар зохион байгуулагдсан /Тухайлбал, АНУ, Канад, Австрали, ОХУ, Нигери гэх мэтчилэн/ улсуудад нэн чухалаар тавигддаг бөгөөд учир нь эдгээр улсуудад байгалийн ашигт малтмалын, түүний дотор газрын тос, байгалийн хийн нөөцийн хайгуул, олборлолтын үйл ажиллагаа эрхлэхтэй холбогдсон асуудлыг үндсэн нь тухайн муж улс, эсхүл орон нутгийн засаг захиргааны хүрээнд шийдвэрлэн зохицуулж байх зарчим үйлчилдэг байна.

АНУ

АНУ-ын газрын хэвлийн ашигт малтмал, баялгийн хайгуул, олборлолт, ашиглалттай холбоотой асуудлыг 1872 онд батлагдсан Ерөнхий уул уурхайн тухай хуулиар зохицуулдаг (General Mining Act of 1872 / бүтэн нэр нь: АНУ-ын уул уурхайн баялгийн хөгжлийг дэмжих тухай хууль, An Act to promote the Development of the Mining Resources of the United States).

АНУ-ын уул уурхай, газрын хэвлийн нөөц, баялгийн хайгуул, ашиглалт, хамгаалалттай холбоотой асуудал нь газрын хэвлийн өмчлөлийн олон шатлал бүхий тогтолцооноос үүдэн дэлхийн хамгийн ярвигтай тогтолцоонд зүй ёсоор тооцогддог. Газрын хэвлийн баялгийн ашиглах асуудлыг зохицуулсан эрх зүйн зохицуулалт нь тухайн газар нутгийн өмчлөгч субъект болон газрын доорх баялгийн өмчлөгчөөс ихээхэн хамаарна. АНУ-ийн хувьд газрын хэвлийн баялаг нь холбооны, мужийн болон хувийн өмч байж болно. Холбооны хэмжээнд газрын хэвлийн баялагтай холбоотой асуудлыг 1872 оны хууль, 1920 онд батлагдсан Уул уурхайн түрээсний тухай хууль (Mineral Leasing Act of 1920), 1947 оны Ашигт малтмалын тухай (Mineral Materials Act of 1947) хуулиар, муж улсын өмчлөлийн ашигт малтмалыг тухайн муж улсын уурхайн тухай хуулиар тус тус зохицуулна.

АНУ нь зөвхөн өөрийн иргэд болон өөрийн нутаг дэвсгэр дээр байгуулагдсан хуулийн этгээд газрын хэвлийг ашиглах эрх олгодог. Гадаадын иргэд нь зөвхөн гэрээний үндсэн дээр газрын хэвлийг ашиглах эрх эдэлнэ. Практик дээр газрын хэвлийг ашиглах тухай концесс болон бусад төрлийн гэрээ нь ихэвчлэн хувийн өмчлөлд байгаа газрыг ашиглуулахад хэрэглэгдэж байна. АНУ-д газрыг патент болон түрээс гэсэн хоёр үндсэн хэлбэрээр ашигладаг.

Хүдрийн болон зарим төрлийн хүдрийн бус ашигт малтмалын хайгуул болон олборлолтын патентыг орон нутгийн /муж/ Дотоод хэргийн яамны харьяа Газрын удирдлага хариуцсан товчооноос олгодог. Патент нь газар эзэмших зөвшөөрөл бөгөөд үүнд газрын доорх баялгийн хайгуул болон ашиглалтын эрх орох юм. Газрын тос, байгалийн хий, нүүрс, калийн болон бусад төрлийн давс, хүхэр зэргийн олборлолтын эрхийг түрээсийн гэрээний үндсэн дээр олгоно. Түрээсийн гэрээг тендерийн үндсэн дээр явуулах боловч хуульд заасан нөхцөлийн дагуу тендер явуулахгүйгээр түрээсийн гэрээ байгуулах боломжийг олгосон байна. Патентын тогтолцоо нь хүдрийн болон тодорхой төрлийн хүдрийн бус ашигт малтмал бүхий газрыг ашиглуулахад хэрэглэгдэнэ.

Холбооны газар нутаг, цэргийн объект, нутгийн уугуул оршин суугчдын газар нутаг буюу резерваци зэрэгт патент бус тусгай зөвшөөрөл болон гэрээний үндсэн дээр уул уурхайн ажиллагаа явуулахыг зөвшөөрнө.

АНУ-ын Ашигт малтмалын газар болон уул уурхай тухай хуулийн 3А бүлгийн Түрээс болон хайгуулын зөвшөөрлийн тухай хэсэгт Дотоод яамны төрийн нарийн бичгийн дарга нь хайгуулын зөвшөөрөл эзэмшигч, зөвшөөрлийн нөхцөлийн дагуу бус үйл ажиллагаа явуулсан тохиолдолд зөвшөөрлийг цуцлах эрх эдэлнэ гэж заасан байна.

АНУ-ын газрын нутаг дэвсгэр дээр уул уурхайн ажиллагаа явуулахад тавигдах нийтлэг шаардлагын нэг нь байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээ хийлгэсэн байх явдал юм. Үүнээс гадна уул уурхайтай холбоотой асуудлыг холбооны хэмжээний байгаль орчны 30 гаруй хуулиар зохицуулж байгаагаас гадна төрийн байгууллагуудын эрх, үүрэг давхацсан, уурхайн байрлал, байгаль орчны тогтоц зэргээс шалтгаалан ялгаатай зөвшөөрөл, баримт бичиг бүрдүүлдгээрээ онцлог юм. Ингэхдээ холбоо, муж улсын хэмжээнд тавигдах нийтлэг шаардлага нь цэвэр ус, агаарын чанар, агаар бохирдуулагч бодисуудыг бууруулах зэрэг асуудлаар холбогдох газруудаас зөвшөөрөл авахаар заасан байна.

ОХУ

ОХУ-д газрын хэвлийг ашиглах зөвшөөрлийг авахтай холбоотой харилцааг Газрын хэвлийн тухай Холбооны хууль болон Газрын хэвлийг ашиглах зөвшөөрлийг олгох журмын тухай Холбооны Дээд зөвлөлийн тогтоол зэрэг эрх зүйн баримт бичгээр зохицуулдаг байна.

Газрын хэвлийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлд хэвлийг ашиглах хэд хэдэн төрлийг тогтоосон ба үүнд ашигт малтмалын хайгуул, олборлолт, боловсруулалт хамаарна. Ингэхдээ газрын хэвлийг судлах, хайгуул хийх, олборлох буюу нэгэн зэрэг ашиглахыг зөвшөөрч болохыг заасан байна. Холбооны хуулиас гадна Газрын хэвлийг ашиглах зөвшөөрлийг олгох журмын тухай Холбооны Дээд зөвлөлийн тогтоол нь ашигт малтмалын хайгуул хийх, олборлох болон бусад зорилгоор газрын хэвлийг ашиглахтай холбоотой харилцааг зохицуулахыг тогтоолын 1 дүгээр зүйлд заасан байна.

Тус улсад олборлох ашигт малтмалын төрөл, газрын хэвлийд гүйцэтгэх ажлын төрөл зэргээс хамаарч зөвшөөрөл олгох журам янз бүр байна. Газрын хэвлийн тухай хуулийн Газрын хэвлийг ашиглахыг хязгаарлах тухай хуулийн 8 дугаар зүйлд зааснаар үндэсний

аюулгүй байдал болон хүрээлэн буй орчныг хамгаалах үүднээс газрын хэвлийн зарим хэсгийг ашиглахыг хязгаарлах, эсхүл ашиглахыг хориглож болно. Мөн суурьшмал газар, байгалийн зурвас газар, аж үйлдвэрийн объект, тээврийн хэрэгслэлийн зурвас газар зэрэгт хүний амь нас, эрүүл мэндэд аюул учруулах, тухайн объект болон хүрээлэн буй орчинд хохирол учруулахаар бол газрын хэвлийн зарим хэсгийг ашиглахыг хязгаарлах, эсхүл ашиглахыг хориглож болно. Онцгой хамгаалалтад байгаа газар нутгийн газрын хэвлийг ашиглах харилцааг тухайн газар нутгийн харилцааг зохицуулсан эрх зүйн баримтаар зохицуулна.

Холбооны Дээд зөвлөлийн Газрын хэвлийг ашиглах зөвшөөрлийг олгох журмын тухай тогтоолын 7.1-д лиценз олгох хугацааг тогтоосон байна. Үүнд: газрын хэвлийд геологийн судалгаа хийх зөвшөөрлийг 5 хүртэлх жил, ашигт малтмал олборлох зөвшөөрлийг 20 хүртэлх жил, газрын хэвлийд геологийн судалгаа хийх болон ашигт малтмал олборлох зөвшөөрлийг 25 хүртэлх жилийн хугацаатай олгоно.

ОХУ-ын Төрийн зөвлөлөөс явуулж буй монополийн эсрэг бодлогын дагуу, түүнчлэн эдийн засгийн шинэ салбарыг дэмжих үүднээс нэг аж ахуй нэгжид олгох нийт зөвшөөрлийн тоог хязгаарлах ба энэ нь тухайн аж ахуй нэгжийн зөвшөөрөл авах хүсэлтийг буцаах үндэслэл болох талаар тогтоолын 11.7-д заасан байна.

БНХАУ

БНХАУ-ын Ашигт малтмалын тухай хууль 1986 онд хүчин төгөлдөр болсон, 1996 онд нэмэлт, өөрчлөлт орсон бөгөөд гол онцлог нь тус хуулийг төрийн албан хаагч зөрчсөн тохиолдолд захиргааны хариуцлагаас гадна эрүүгийн хариуцлага ногдуулахаар тогтоосон явдал юм. Ашигт малтмалтай холбоотой асуудлыг Газар болон ашигт малтмалын яам (Ministry of Land and Natural Resources) эрхэлнэ.

Ашигт малтмалын тухай хуульд заасны дагуу БНХАУ-ын газрын хэвлий дахь ашигт малтмал нь төрийн өмч мөн бөгөөд улсын нутаг дэвсгэр дээрх ашигт малтмалын хайгуул болон ашиглалт явуулахад холбогдох яамнаас тусгай зөвшөөрөл авахаар заасан байна. Үүнээс гадна ашигт малтмалтай холбоотой асуудлыг 1994 онд Төрийн зөвлөлийн 152 дугаар тогтоолоор баталсан Ашигт малтмалын тухай хуулийг дагаж мөрдөх тухай журам (Rules for Implementation of the Mineral Resources Law) болон бусад тогтоолуудаар зохицуулж байна.

Ашигт малтмалын тухай хуулийн 5 дахь зүйлээр, Төр нь хайгуул болон олборлолт явуулах эрхийг худалдан авах зарчимд тулгуурласан системийг нэвтрүүлнэ; гэвч тухайн нөхцөл байдалд тохируулан татварыг бууруулах, эсвэл авахгүй байхаар шийдвэрлэж болохоор зохицуулжээ. Уурхай бүр холбогдох төрийн зохицуулалтын дагуу нөөцийн татвар болон нөөцийн нөхөн төлбөрийг төлөх үүрэг хүлээнэ.

Хуулийн 20-р зүйлд, Төрийн зөвлөлийн холбогдох эрх бүхий газар зөвшөөрөөгүй бол доорх газруудад ашигт малтмал олборлохгүй:

- Боомт, нисэх буудал болон батлан хамгаалах объектын дотор;
- Чухал үйлдвэрлэлийн бүсээс тодорхой зай хүртэлх, том хэмжээний ус нөөцлөх төсөл, байгууламж, хотын инженерийн байгууламжийн дотор;
- Төмөр зам, чухал хурдны авто замаас тодорхой зайд;
- Гол мөрөн, чухал суваг шуудуунаас тодорхой зайд;
- Төрийн хамгаалалттай дархан цаазат нутаг, гол байгалийн үзэсгэлэнт газар, түүхэн шүтээн газар, үл хөдлөх түүхийн үнэ цэнэтэй газар;
- Төрөөс өмнө нь зөвшөөрөгдсөн уурхайн газар.

32-р зүйлд, уул уурхайн салбарт ажиллаж байгаа хүн бүр байгаль орчныг хамгаалах болон байгаль орчны бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн холбогдох заалтуудыг сахиж мөрдөх үүрэгтэй гэж заасан. Хүн бүр газрыг арвич хямгач ашиглана. Уулын ажлын үр дүнд тариалангийн талбай, бэлчээр, эсвэл ой мод гэмтсэн бол холбогдох байгууллага нь мод тарих, өвс суулгах, эсвэл бусад аргаар тухайн газрыг сэргээх үүрэгтэй. Ашигт малтмалын олборлолтоос үүдэн бусдын үйлдвэрлэл болон амьдралд хохирол учруулсан хүн бүр нөхөн олговор олгох хариуцлага хүлээх буюу сэргээн засварлах үүрэг хүлээнэ.

33-р зүйлд, төмөр зам, үйлдвэр, нөөц хадгалах байгууламж, нефтийн хоолой, өндөр хүчдэлийн шугам, эсвэл том хэмжээний барилга байгууламж барихаас өмнө барилга угсралтын байгууллага нь геологи, эрдэс баялаг хариуцсан эрх бүхий газраас эрдэс баялгийн тархалт, олборлолтын талаар мэдээлэл авсан байх шаардлагатай гэж тусгажээ. Эрх бүхий газраас зөвшөөрөл аваагүй бол ийм барилга байгууламж нь чухал орд газрыг хамарч болохгүй.

Ашигт малтмалын тухай хуулийн 6 дугаар бүлэгт тус хуулийг зөрчсөн тохиолдолд хүлээлгэх хариуцлагыг тусгасан ба нэмэлт, өөрчлөлтөөр оруулсан гол онцлог нь 47, 48 дугаар зүйлд төрийн албан хаагчтай холбоотой үүссэн асуудлаар захиргааны хариуцлагаас гадна эрүүгийн хуулиар хариуцлага ногдуулахаар заасан байна.

Орон нутгуудын хувьд ашигт малтмалын асуудлаар бүс нутгийн эдийн засгийн хөгжил дэвшилд нэмэр оруулахуйц, өөрсдийн хүчээр боловсруулах боломжтой ашигт малтмалд тэргүүний ач холбогдол өгөхөөс гадна үндэсний цөөнхийн эрх ашгийг харгалзан үзэхээр заасан байна.

Ашигт малтмалын геологийн хайгуулын ажлыг Төрөөс тогтоосон нэгдсэн төлөвлөгөөний дагуу явуулах бөгөөд металл, цацраг идэвхт түүхий эдийг 40 үндсэн блокийн хэмжээ бүхий талбайд 3 жилийн хугацаатай тусгай зөвшөөрлийн дагуу явуулах бөгөөд байгалийн хий болон газрын тосны тухайд 2500 үндсэн блокийн хэмжээ бүхий талбайд дээд тал нь 7 жилийн хугацаатай тусгай зөвшөөрлийн дагуу тус тус явуулна. Дээрх тусгай зөвшөөрлийг авахдаа өргөдөл, байгууллагын гэрчилгээ, төслийг санхүүжүүлэх эх үүсвэрийн талаарх мэдээлэл, геологийн хайгуулын ажлын төлөвлөгөө зэргийг бүрдүүлэх тусгай зөвшөөрөл олгох эрх бүхий байгууллагад бүрдүүлж өгдөг. Өргөдлийг 40 хоногийн дотор хянан шийдвэрлэнэ. Зарим тохиолдолд тендер зохион явуулж болдог. Ингэхдээ газрын хэвлийн талбай/блокийн дээд хэмжээг дараах байдлаар тогтоосон байна.

- Ус -10 блок,
- Металл, металл бус болон цацраг идэвхт түүхий эд – 40 блок,
- Халуун рашаан, нүүрс болон нүүрс хүчлийн хий – 200 блок,
- Газрын тос болон байгалийн хий – 2500 блок байхаар тус тус хязгаарласан байна.

Тусгай зөвшөөрөл авахад тавигдах шаардлага:

Газар болон ашигт малтмалын яам нь хоёр төрлийн тусгай зөвшөөрөл олгодог. Нэг нь хайгуулын, нөгөө нь ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл юм. Ашигт малтмалын хайгуул болон ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл авахад дараах шаардлагыг хангасан байх шаардлагатай. Үүнд:

- Хуулийн этгээд байх,
- Геологийн хайгуул явуулах эрхтэй байх, эсхүл хайгуул явуулах төлөвлөгөөндөө геологийн хайгуул явуулах эрх бүхий байгууллагаар явуулах итгэмжлэл олгосон байх,
- Хайгуулын болон олборлолтын үйл ажиллагаа явуулахдаа дэд гүйцэтгэгч байгууллагыг ажиллуулахгүй байх гэсэн шаардлагууд тус тус тусгагдсан байна.

Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн эрх, үүрэг:

Ашигт малтмалын тухай хуульд дээрх хоёр тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн эрх, үүргийг нарийвчлан тогтоосон бөгөөд зөвшөөрөл авснаар тусгай зөвшөөрөлд заасан нөхцөлийн дагуу зөвшөөрөлд заасан талбайд хайгуул/ олборлолт явуулах, шугам хоолой, ус, цахилгаан татах, газар ашиглах зэрэг эрхтэй болох юм.

Өргөдлийг хүлээн авч, тусгай зөвшөөрлийг олгохоор шийдвэрлэсэн тохиолдолд өргөдөл гаргагч нь 30 хоногийн дотор хайгуул явуулах эрхийн мөнгөн төлбөр төлнө. Хайгуулын үйл ажиллагааг төрөөс санхүүжүүлсэн тохиолдолд, дээрх төлбөрөөс гадна хайгуулын ажил явуулсны нөхөн төлбөрийг нэмж төлнө. Төлбөл зохих нөхөн төлбөрийг тогтоосон хугацаанд /30 хоног/ төлөөгүй тохиолдолд алданги тооцно. Нөхөн төлбөрийг төлөөгүй нөхцөлд тусгай зөвшөөрлийг хүчин болгоно. Ийм тохиолдолд тус тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч 6 сарын хугацаанд холбогдох төрийн албадаас дахин хайгуул болон олборлолтын тусгай зөвшөөрөл авах эрхгүй байна. Газрын тос, байгалийн хий, нүүрс болон цацраг идэвх ашигт малтмалын тухайд ордын нөөцийн их, бага хэмжээнээс хамаараад тусгай зөвшөөрлийн хүчинтэй хугацаа ялгаатай байх бөгөөд бага нөөцтэй – 10 жил, бусад нь – 30 жилийн хугацаатай байна.

КАНАД

Канад улсын хувьд Холбооны болон муж улсын Засгийн газрын өмчлөлд байгаа газрын хэвлийн баялгийг төрийн өмч байхаар хуульчилжээ. Холбооны улсын уурхайн хууль нь зөвхөн холбооны улсын шүүх эрх мэдэлд хамаарагдах газар болон далай тэнгисийн доорх газрын хэвлийн ашигт малтмалыг ашиглах харилцааг зохицуулдаг байна.

Муж улсууд өөр өөрсдийн газар нутгийн газрын хэвлийг ашиглах уурхайн хуультай ба хайгуул хийх эрхийг хязгаарлагдмал талбайд олон хувь хүн, хуулийн этгээдийг дундын өмчлөлийн хөрөнгийн биржийг ашиглан санхүүгийн хэрэгслээр (хувьцаа, бонд) дамжуулан оролцуулахаар хуульчилсан байна. Ашигт малтмалын орд нээн илрүүлэгчдэд тухайн ордын хэсэгхэнийг ашиглах эрх олгох ба үлдсэн хэсгийг олон нийтийн өмчлөлд биржээр дамжуулан хувьцаа гаргаж худалдах замаар эзэмшүүлдэг байна.

Хайгуулын болон орд ашиглах эрхийг зөвхөн Канадын иргэд хяналтын багц хувьцааг эзэмшдэг уул уурхайн компани болон Канадын хөрөнгийн бирж дээр хувьцаа гаргасан гадаадын хөрөнгө оруулалттай компанид олгодог. Цөөн тохиолдлоос бусад үед ашигт малтмалыг хайх, олборлох эрхийг орон нутгийн Засгийн газар компаниудад олгоно. Өөрөөр хэлбэл, энэ нь тухайн муж, эсвэл нутаг дэвсгэрт бага хэмжээний хураамж төлж авсан ашигт малтмалын зөвшөөрөл эзэмшигчид уул уурхай эрхлэх эрх олгогдоно гэсэн үг юм. Энэхүү эрхийг гол төлөв нэг жилийн хугацаагаар олгох ба энэ хугацаанд тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь тухайн газартаа бага ч гэсэн ямар нэгэн ажил хийсэн байх ёстой.

Ашигт малтмалын эрэл хайгуулын ажиллагаа байгаль орчинд их хохирол үзүүлэх, газар нутгийг сүйтгэх магадлалтай тул зарим муж хайгуул хийгдэхийн өмнө тодорхой шаардлагууд тавьдаг байна. Тухайлбал, Ньюфаундленд гэхэд аюулгүй байдлын урьдчилгаа төлбөр авдаг бол Юконд 2 ба 3 дугаар шатны хайгуулын зөвшөөрөл авдаг.

Уул уурхайн үйл ажиллагаа эрхлэхэд газар, ус, байгаль орчин, аюулгүй байдал, ажиллах хүч зэрэгтэй холбоотой маш олон төрлийн зөвшөөрлийг орон нутгийн болон холбооны засаг захиргаанаас авах шаардлагатай, энэ нь муж бүрт харилцан адилгүй байна. Жишээ нь Онтарио мужид гэхэд л 23 төрлийн зөвшөөрөл шаарддаг. Дээрх зөвшөөрлүүдийг олгохын өмнө холбооны, мужийн болон нутаг дэвсгэрийн бүх хууль журам хүрээлэн

буй орчны үнэлгээг шаарддаг. Энэ үнэлгээг тусгай хуулийн (*Environmental Assessment Acts*) дагуу хийнэ. Хувийн эзэмшлийн газрын хэвлийг эзэмших эрхтэй иргэдийн газрын хэвлийн баялгийг хайгуул хийх, ашиглах эрхийг АНУ-ын адил газар өмчлөлийн хуулиар зохицуулдаг байна.

АВСТРАЛИ

Австралийн муж улсууд нь тус тусдаа “Mineral law” буюу ашигт малтмалын хуультай, эдгээр нь хоорондоо зохицуулалтын нарийн ялгаатай боловч ашигт малтмалын хуулийн үйлчлэх ерөнхий хүрээ нь ашигт малтмалын олборлолтын үйл ажиллагаа, түүнтэй шууд хамаатай байгаль орчныг нөхөн сэргээх, хаягдал зайлуулах, тээвэрлэх харилцааг зохицуулахаар хязгаарлагддаг тул агуулгын хувьд үндсэндээ хайгуулын болон олборлолтын гэсэн 2 төрлийн тусгай зөвшөөрөл олгогдож байна. (Зарим муж улсад, тухайлбал, Баруун Австрали мужид эрэх, хайх, хадгалах, олборлох гэсэн 4 төрлийн тусгай зөвшөөрөл олгодог бол Квинсленд мужид техникийн бус аргаар ашигт малтмал олборлох зөвшөөрлийг тусад нь олгохоор хуульчилсан байдаг).

Австралийн муж улсуудын ашигт малтмал, газрын тосны хуульд байдаг нийтлэг зохицуулалтуудын нэг нь, хэрэв тусгай зөвшөөрөл олгогч “боломжгүй” л гэж үзсэн бол тусгай зөвшөөрөл эзэмших хүсэлт гаргагч нь хуульд заасан болзол шаардлагуудыг хэдий хангаж байсан ч тусгай зөвшөөрөл олгогдохгүй байх явдал юм.

Австралийн Ашигт малтмалын болон Газрын тосны хууль (*Petroleum Law*) дах хайгуул олборлолтын тусгай зөвшөөрлийн эрх зүйн зохицуулалтад хайгуулын тусгай зөвшөөрөл олгогдсоноос хойш нэг жилийн дотор түүнийг шилжүүлэх, барьцаалахыг хориглодог нийтлэг зохицуулалт бий. Энэ хугацаанд лиценз эзэмшигч өөрийн хөрөнгөөр хайгуулаа хийх ёстой. Тэгж чадахгүй бол лицензийг нь буцаан хурааж авдаг. Учир нь хайгуулын лиценз анх олгохдоо санхүүгийн чадавхыг гол болгон шалгаруулах бөгөөд эхний жилд хайгуулын ажилд зарцуулах хөрөнгийн доод хэмжээ, заавал хийж гүйцэтгэх ажлыг яг тохирдог тул үүнийг биелүүлээгүй нь тусгай зөвшөөрлийг цуцлах үндэслэл болдог байна.

Австрали улсын хувьд Англи-Саксоны эрх зүйн тогтолцоотой бөгөөд газар зүйн байршил, ашигт малтмалын онцлогоос хамаараад Муж бүр тусдаа ашигт малтмалын хуулийг дагаж мөрддөг. Үүнд:

- Өмнөд шинэ Уэльс муж – 1992 онд батлагдсан “Уул уурхайн тухай хууль”-тай. Уг хуулиар алт, мөнгөний уурхайн үйл ажиллагааг зохицуулсан.
- Квинсленд муж – 1989 онд батлагдсан “Ашигт малтмалын нөөцийн тухай хууль”-тай. Энэ хуулиар бүх төрлийн ашигт малтмалын харилцааг зохицуулсан.
- Өмнөд Австрали муж – 1971 онд батлагдсан “Уул уурхайн тухай хууль”-тай. Энэ хуулиар бүх төрлийн ашигт малтмалын харилцааг зохицуулсан.
- Тасмани муж – 1995 онд батлагдсан “Ашигт малтмалын нөөцийн тухай хууль”-тай. Уг хуулиар алт, мөнгө, газрын тос, цацраг идэвх эрдэсийн харилцааг зохицуулсан.
- Виктория муж - 1990 онд батлагдсан “Ашигт малтмалын нөөцийн тухай хууль”-тай. Хуулиар ихэнх ашигт малтмалын харилцааг зохицуулсан.
- Өрнөд Австрали муж – 1978 онд батлагдсан “Уул уурхайн тухай хууль”-тай. Уг хуулиар бүх үнэт металл болон бусад ашигт малтмалын харилцааг зохицуулсан байна.

Австрали улсын уул уурхайн салбарын хууль эрх зүй нь хүдрийн төрлийн ашигт малтмалыг олборлох, газрын тос, хийн ашигт малтмалыг олборлох гэсэн 2 үндсэн чиглэлд хуваагддаг. (Зарим муж улсад, тухайлбал Баруун Австрали мужид эрэх, хайх, хадгалах, олборлох гэсэн 4 төрлийн тусгай зөвшөөрөл олгодог бол Квинсленд мужид техникийн бус аргаар ашигт малтмал олборлох зөвшөөрлийг тусад нь олгохоор хуульчилсан байдаг)

Австралийн ашигт малтмалын эрх зүйн зохицуулалт нь ашигт малтмалыг ялган авах, олборлох үйл ажиллагаа нь олборлолтын тусгай зөвшөөрлөөр буюу ашигт малтмалын хуулиар зохицуулагдаж, харин бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх асуудал нь ямар бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, юунд ашиглахаас шалтгаалан ашигт малтмалын хуулиар бус тухайн салбар эрх зүйгээр нь зохицуулагддаг.

Тусгай зөвшөөрлийн төрөл:

- Хайгуулын тусгай зөвшөөрөл;
- Ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл;
- Түр хадгалалтын гэрээ;
- Олон төрлийн зориулалт бүхий лиценз.

Австралийн муж улсууд нь тус тусдаа “Mineral law” буюу ашигт малтмалын хуультай, дор бүрнээ зохицуулалтын нарийн ялгаатай боловч ашигт малтмалын хуулийн үйлчлэх ерөнхий хүрээ нь ашигт малтмалын олборлолтын үйл ажиллагаа, түүнтэй шууд хамаатай байгаль орчныг нөхөн сэргээх, хаягдал зайлуулах, тээвэрлэх харилцааг зохицуулахаар хязгаарлагддаг тул агуулгын хувьд үндсэндээ хайгуулын болон олборлолтын гэсэн 2 төрлийн тусгай зөвшөөрөл олгогдож байна. (Зарим муж улсад, тухайлбал Баруун Австрали мужид эрэх, хайх, хадгалах, олборлох гэсэн 4 төрлийн тусгай зөвшөөрөл олгодог бол Квинсленд мужид техникийн бус аргаар ашигт малтмал олборлох зөвшөөрлийг тусад нь олгохоор хуульчилсан байдаг)

Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчид тавих шаардлага, хязгаарлалт:

Хайгуулын тусгай зөвшөөрөл /лиценз/-г ямар ч хүнд олгоно. /Уул уурхайн тухай хуулийн 5 дугаар бүлэг./ Лицензээр олгогдох газар нь 1000 квадрат км-с ихгүй байх ба үнэт чулууны хайгуулын газрын хувьд уг хэмжээ 20 квадрат км-с ихгүй гэж заажээ.

Ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл хүсэх өргөдөл гаргагч нь уурхайн үйл ажиллагаа, уг ордыг ашигласнаар байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөлөл, бусад бичиг баримт зэргийг бэлтгэхийн зэрэгцээ өргөдлийн төлбөрийг төлнө.

Тусгай зөвшөөрлийг олгохоос татгалзах, цуцлах эрх зүйн зохицуулалт

Австралийн эрх зүйн цаад үр дагавар нь ашигт малтмалын хайгуул, олборлолтыг хэзээ, хаана, хэнээр хийлгэхийг өмчлөгчийн хувьд төр шийдэх онцгой бүрэн эрхтэй хэдий ч нэгэнт шийдээд олгосон тусгай зөвшөөрөл хуулиар тогтоосон хугацаанд, үүргээ зохих ёсоор биелүүлж байгаа эзэмшигчдээ бүрэн хадгалагдах, хэрэв зайлшгүй шаардлагын улмаас цуцлагдахад хүрвэл хууль ёсны эзэмшигч төрөөс нөхөх олговор авах эрхээр хангагдахыг баталгаажуулсан байна. Харин зайлшгүй шаардлага гэдэг нь олон нийтийн тусын тулд, итгэлцлийн (in good faith) үүднээс урган гарсан байх нь гол зарчим. Байгаль орчинг хамгаалах, олон нийтийг болзошгүй аюулаас сэргийлэх, хүний амьдрах орчин, эрүүл мэндийг хамгаалах гэх мэт олон үндэслэл үүнд багтана. Эдгээр зорилгоор төрөөс тусгай зөвшөөрлийг цуцлах нь эрх зүйн ерөнхий зарчим, шударга ёсны үнэлэмжид харшлахгүй хэмээн үзэж болно.

Квинсленд Үүний зэрэгцээ дээрх зорилгоор тусгай зөвшөөрлийг цуцалсан нь төр болон бусад сонирхогч этгээдэд санхүүгийн ашиг орлого авчраагүй байх нь дараагийн нэг чухал зарчим Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч хэдийгээр үнэ цэнэтэй эрхээ алдаж байгаа ч түүний оронд хэн ч, түүний дотор төр, санхүүгийн аливаа ашиг олоогүй байх нь энэ зарчмын гол агуулга аж.

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- Rules for implementation of the mineral resources law of the People's Republic Of China. www.mlr.gov.cn/mlrenglish/laws/
- Mineral resources law of the People's Republic Of China, 1986. www.mlr.gov.cn/mlrenglish/laws/
- A Guide to Investment in China's Mineral Industry, 2012. www.chinaminingtj.org/esp/document/
- Mining overview. www.un.org/esa/dsd/
- www.blm.gov/wo/st/en.html
- Закон Российской Федерации от 21 февраля 1992 г. N 2395-I "HYPERLINK "http://ivo.garant.ru/document?id=10004313&sub=0"О недрахHYPERLINK "http://ivo.garant.ru/document?id=10004313&sub=0""
- Положением о порядке лицензирования пользования недрами, утвержденным постановлением Верховного Совета РФ от 15 июля.
- www.elaws.gov.on.ca/html/statutes/english/elaws_statutes_90m14_e.htm
- www.gov.pe.ca/law/statutes/pdf/m-07.pdf
- www.gov.yk.ca/legislation/acts/qumi.pdf